

УДК 342.9

ЗАКОННІСТЬ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Гришина Н. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація Статтю присвячено визначенню принципів адміністративної відповідальності. Особливу увагу приділено таким принципам як законність та індивідуалізація - спеціальні принципи адміністративної відповідальності.

Ключові слова: принципи, юридична відповідальність, адміністративна відповідальність, адміністративна реформа, державний примус.

Аннотация Статья посвящена определению принципов административной ответственности. Особое внимание уделено принципам законности и индивидуализации – специальным принципам административной ответственности.

Ключевые слова: принципы, юридическая ответственность, административная ответственность, административная реформа, государственное принуждение.

Annotation The article is devoted to the definition of administrative responsibility principles. Particular attention is given to the rule of law and the principle of individuation - the special principle of administrative responsibility.

Key words: principles, legal liability, administrative responsibility, administrative reform, state coercion.

Поняття адміністративної відповідальності, її зміст і обсяг до сьогоднішнього часу залишається одним із найбільш суперечливих питань української адміністративно-правової науки. Серед великої кількості правових інститутів навряд чи знайдеться багато таких, які б торкалися інтересів переважної більшості людей. Одним із них є інститут адміністративної відповідальності. Активність дискусій щодо зазначеної правової категорії значною мірою обумовлена, по-перше, широтою застосування терміну «адміністративна відповідальність» у юридично-науковій, правозастосовній, загальноосвітній сферах і на побутовому рівні, по-друге, двоїстою позицією законодавця, який використовує цей термін у численних нормативних актах, але не дає його визначення [1].

У ході адміністративно-правової реформи реформуванню інституту адміністративної відповідальності відведено важливе місце, а вдосконалення законодавства про адміністративну відповідальність – одне із завдань. Але сьогодні юридична наука, на жаль, приділяє недостатню увагу цьому інституту. Адміністративна відповідальність є важливим інструментом державного управління. Крім цього, зазначений вид юридичної відповідальності є «обслуговуючим» видом, адже майже неможливо виділити сферу, де б вона не застосовувалася. Проте існує багато проблем, які потребують свого якнайскорішого вирішення. До таких можна віднести проблему реального забезпечення прав осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності, проблеми ефективності заходів адміністративної відповідальності та забезпечення виконання адміністративних стягнень і багато інших.

Для більш повного усвідомлення сутності адміністративної відповідальності необхідно

визначити принципи, на яких вона базується. В принципах будь-якого явища відображаються глибинні, усталені, закономірні зв'язки, завдяки яким воно й існує.

Як відомо, під поняттям «принципи» в науці чи праві розуміють ті основні вихідні положення, що формують фундаментальні засади їх існування, розвитку чи застосування. Основа чи правило від якого не відступають [2].

Пізнання принципів адміністративної відповідальності, що носять універсальний характер, дає змогу правильно застосовувати норми, якими врегульовані відповідні відносини, вирішувати справи при наявності прогалин у правовому регулюванні, забезпечувати ефективність державно-правового примусу.

Разом з тим, важливою є та обставина, що жодний нормативний акт, на підставі якого і здійснюється притягнення до відповідальності та застосування адміністративних стягнень, не містить хоча б узагальненого переліку принципів.

Серед гарантованих Конституцією України прав громадян лише декілька стосуються питання юридичної відповідальності. А саме: про незворотність нормативно-правових актів у часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність (ст. 58); про неможливість бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне і те саме правопорушення та індивідуальний характер юридичної відповідальності (ст. 61); про презумпцію невинуватості в кримінальній справі (ст. 62) [3].

Не в кращому стані знаходиться чинний КпАП. Так, лише декілька статей Кодексу стосуються принципів засад адміністративної відповідальності. Стаття 7 КпАП закріплює принцип законності при застосуванні заходів впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням. Фактично дублює це положення ст. 33 КпАП з тією різницею, що йдеться про адміністративні стягнення і

додатково закріплюється необхідність врахування особи правопорушника, ступені вини, та інших обставин при накладенні адміністративних стягнень. І, нарешті, ст. 8 говорить про дію законодавства про адміністративну відповідальність в часі. Статті 248 і 249 КпАП закріплюють положення щодо розгляду справи про адміністративне правопорушення на засадах рівності громадян та відкритого розгляду справи про адміністративне правопорушення [4].

До речі, науковці, також досить часто говорячи про принципові засади, використовують різну термінологію. Так, С. Т. Гончарук визначає і принципи адміністративної відповідальності, і принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення. До останніх він відносить такі принципи: законність, охорона інтересів особи і держави, об'єктивна істина, рівність усіх перед законом, публічність, гласність, національна мова, широка участь громадськості, двоступеневість, змагання сторін, простота і швидкість тощо [4].

Дехто з авторів навіть виділяє принципи законодавства про адміністративні проступки, до яких належать такі принципи: законодавчого визначення поняття адміністративного проступку, об'єктивної істини, забезпечення громадянам права на правовий захист, юридичної вини, осудності, права оскарження в судовому та адміністративному порядку рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб, уповноважених розглядати і вирішувати справи про адміністративні проступки, відшкодування за рахунок держави матеріальної та моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями чи бездіяльністю органів (посадових осіб) під час здійснення ними своїх повноважень [5].

Незважаючи на спорідненість правових понять, використовуваних у законодавстві та юридичній літературі, всі вони мають особливі риси і власний зміст, тож не можна принципи, притаманні одному з них, ототожнювати з іншим. Така ситуація потребує введення певних критеріїв їх розмежування.

Фактично можна було б виділити в окрему групу процесуальні принципи – тобто такі основні засади, на які спираються при вчиненні процесуальних дій на різних стадіях адміністративного процесу. Та окремо відмежувати принципи притягнення до відповідальності – застосування адміністративних стягнень, на підставі проведених процесуальних дій і доведення вини суб'єкта адміністративного проступку.

Враховуючи проведений аналіз та наявні наукові розробки з цього питання, було б доцільно законодавчо закріпити такі принципи адміністративної відповідальності: законності, відповідальності лише за вчинення протиправного шкідливого діяння, відповідальність лише за наявності вини, невідворотності адміністративної відповідальності, принцип індивідуалізації відповідальності.

Для адміністративної відповідальності властиві всі принципи юридичної відповідальності взагалі, але їх реалізація на практиці має деякі особливості.

Законність. Головним принципом адміністративної відповідальності, як, власне, і будь-якої іншої із різновидів юридичної відповідальності, є принцип законності. Сутність принципу законності

стосовно адміністративної відповідальності полягає в тому, що, по-перше, притягнення до відповідальності можуть здійснювати виключно органи адміністративної юрисдикції, яким ці повноваження надано законом. По-друге, порядок притягнення до адміністративної відповідальності має бути регламентований відповідними нормативно-правовими актами. І, по-третє, притягнення до адміністративної відповідальності має відбуватися на передбачених законом підставах.

Тобто, принцип законності адміністративної відповідальності означає, що ніхто не може бути підданий заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставі у порядку, встановлених законодавством.

Дотримання вимог законності при притягненні до адміністративної відповідальності забезпечується систематичним контролем з боку вищестоящих органів і посадових осіб, прокурорським наглядом та іншими встановленими законодавством способами.

Індивідуалізація, як принцип адміністративної відповідальності, проявляється в тому, що при вирішенні питання про його застосування враховуються характер правопорушення, особа правопорушника, ступінь його вини, майновий стан, обтяжуючі та пом'якшуючі обставини (ст. 35 КпАП).

До речі, на практиці досить поширеним є поверховий підхід уповноважених органів до розгляду справ про адміністративне правопорушення. Не враховується весь спектр обставин, що могли вплинути на належність дотримання правової норми.

Принцип індивідуалізації відповідальності передбачений частиною другою ст. 61 Конституції України: «юридична відповідальність особи має індивідуальний характер». Йдеться про те, що юридична відповідальність визначається за скоєння конкретного правопорушення, конкретною особою. Крім того, мають бути враховані обставини, які виключають застосування адміністративного стягнення та притягнення до адміністративної відповідальності, а саме вчинення діяння в стані крайньої необхідності, необхідної оборони чи неосудності (ст. 17–20 КпАП). Індивідуалізація стягнення передбачає пом'якшення або посилення його, враховуючи всі обставини справи. Закріплення цього принципу в новому кодексі є, на нашу думку, необхідним.

Індивідуалізація покарання – неодмінна умова його результативності. Індивідуалізація адміністративної відповідальності є частиною принципу її справедливості і означає, що кожен правопорушник повинен бути підданий примусовому впливу з боку держави лише за ті протиправні діяння, які він безпосередньо скоїв (з урахуванням всіх перелічених вище обставин). Якщо адміністративне правопорушення вчинено у співучасті, то при призначенні адміністративного покарання уповноваженим органом повинні бути враховані ступінь і характер вини кожного із співучасників у вчиненні цього правопорушення.

Справедливість, як принцип юридичної відповідальності, виражається в тому, що адміністративна відповідальність повинна відповідати тяжкості вчиненого адміністративного правопорушення. При залученні особи до

відповідальності за вчинення того чи іншого адміністративного правопорушення уповноважуючий орган повинен врахувати всі обставини скоєного правопорушення (час, місце, спосіб вчинення правопорушення, наявність або відсутність в справі обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, тощо) і з урахуванням всіх цих обставин визначити міру відповідальності в межах санкції відповідної правової норми.

Природа принципів як основних засад, на яких ґрунтуються суспільні відносини, полягає в тому, що вони мають усталений, загальний характер і не можуть трактуватися на потребу сьогодення чи з огляду на певні вигоди, досягнення яких необхідне на цей час.

У літературі також виділяють інші принципи: забезпечення гарантій недоторканості особи, принцип охорони честі і гідності, принцип забезпечення права на захист та інші.

Ураховуючи вдосконалення правового забезпечення прав громадян, закріплення основних принципів застосування адміністративних стягнень є першим і важливим кроком для закладення підґрунтя побудови взаємовідносин між громадянами,

юридичними особами та відповідними органами управління на засадах поваги один до одного та до встановлених правовими нормами правил поведінки. Оскільки витримані в правовому дусі дії уповноважених органів сприяють не тільки правильному, своєчасному та законодавчо обґрунтованому впливу на правопорушника, а й гарантують об'єктивність вирішення справи, що, в свою чергу, сприяє підвищенню правової культури та поваги до закону та тих органів, які уповноважені забезпечувати його дотримання [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративна відповідальність. Курс лекцій / за ред. О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 567 с.
2. Даль В.И. толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Аристотель. АСТ, 1999. – 1172 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
4. Гончарук. С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. – К.: МВС України, 1995. – С. 22.
5. Тараненко С. Новий погляд на принципи захисту прав і свобод громадян у законодавстві про адміністративні проступки // Право України. – 1999. – №9. – С. 12.
6. Гришина Н.В. Соціально-правовий аспект адміністративної відповідальності: монографія / Гришина Н.В. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 152 с.

УДК 35.085

ОБґРУНТУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЯК МОРАЛЬНОЇ ЯКОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Кім К. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Анотація У статті досліджуються складові професійної діяльності державного службовця; надаються визначення та основні характеристики ключових понять цієї професії; наводяться основні елементи та складові механізми оцінки професійності державного службовця.

Ключові слова: професійна діяльність, професія, професіонал, професіоналізм, компетенція, компетентність, державний службовець.

Аннотация В статье исследуются составляющие профессиональной деятельности государственного служащего; предоставляются определения и основные характеристики ключевых понятий этой профессии; приводятся основные элементы и составляющие механизма оценки профессионализма государственного служащего.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, профессия, профессионал, профессионализм, компетенция, компетентность, государственный служащий.

Annotation The article examines the components of the professional activities of a public servant; It provides definitions and main characteristics of the key concepts of the profession; the main elements of the components of professionalism and evaluation mechanism of the civil servant.

Key words: professional activity, occupation, professional, professionalism, competence, competence, public servant.

*«Як добре, коли у людини є можливість
обрати собі професію не через необхідність,
а прислухаючись до душевних нахилів»
Алі Аншероні*

Проблема професіоналізму в будь-якій сфері діяльності сьогодні є актуальною. Однак в сфері діяльності органів державної влади та системі державного управління ця проблема стоїть особливо

гостро, оскільки від професіоналізму їх службовців залежить функціонування головних сфер життєдіяльності будь-якого суспільства.

На сьогоднішній день, коли в Україні проводяться політико-правові та адміністративні реформи, взято стратегічний курс до Європейського Союзу,